

**MEMÒRIA DEL SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC DE LA
PLAÇA DEL DUC DE MEDINACELI 5-7 (CIUTAT
VELLA, BARCELONA) PER LA INSTAL·LACIÓ
D'UNA NOVA XARXA ELÈCTRICA.
CODI 003/03**

**Jordi Ramos Ruiz
ATICS S. L.
10 febrer de 2003**

ÍNDEX

Fitxa tècnica.....	2
1. Introducció.....	3
2. Situació geogràfica.....	3
3. Context històric i antecedents arqueològics.....	4
4. Metodologia.....	5
5. Motius de la intervenció.....	6
6. Descripció dels treballs realitzats.....	6
7. Conclusions.....	7
8. Bibliografia.....	9

Annex planimètric

Annex fotogràfic

Fitxa tècnica

Nom del jaciment: Plaça del Duc de Medinaceli núm. 5-7.

Terme municipal: Ciutat Vella (barri de la Mercè), Barcelona.

Tipus de jaciment: **RESULTATS NEGATIUS.**

Context: Zona urbana. Al sud de la ciutat de Barcelona, la plaça del Duc de Medinaceli esta situada a l'oest de la plaça de la Mercè, envoltada de cases senyoriales de mitjan segle XIX.

Descripció: Degut a la instal·lació d'una nova xarxa elèctrica a la plaça del Duc de Medinaceli núm. 5-7, es va realitzar una obertura d'una rasa per la canalització de cables elèctrics. Les mides de la rasa són d'una longitud de 35 m. per 0,60 m. d'amplada i una profunditat que oscil·la entre 0,70-0,80 m. sobre el paviment actual (cotes entre 4,26 - 4,16 m. sobre el nivell del mar). La distància entre la rasa oberta i la línia de façana és d'1 m. en paral·lel, degut aquest fet i la seva poca profunditat van aparèixer gran quantitat de serveis (gas, llum i aigua).

Ubicació material: Sense material arqueològic.

Excavació realitzada: 2003. 21-22 de gener, seguiment arqueològic. Direcció: Jordi Ramos Ruiz. Permís de la intervenció arqueològica: 14 de gener al 13 de febrer de 2003.

Notícies històriques: Prop d'aquest indret es localitza un sector de necròpolis romana, d'època tardana.

Es troba a l'antic barri medieval de Vilanova dels Còdols, espai urbanitzat ja al segle XII.

Segons planimetries antigues, existia l'església i el primer claustre gòtic del convent dels Franciscans, construït als segles XIII.

1. Introducció

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica previstes per la companyia *FECSA-ENDESA*, i portades a terme per l'empresa *ESPELSA* a la plaça del Duc de Medinaceli de Barcelona, i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric, es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa *ATICS S. L.*, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Jordi Ramos Ruiz, amb la supervisió del *Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat* de l'Ajuntament de Barcelona, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, que preveia la realització d'una rasa al paviment del carrer, entre els números 5-7 de la plaça del Duc de Medinaceli, es va dur a terme entre els dies 21-22 gener de 2003.

2. Situació geogràfica

La present intervenció arqueològica s'ubica en el districte de Ciutat Vella de Barcelona, concretament en el barri de La Mercè. En aquesta plana tant pròxima a la línia de mar, està quasi completament urbanitzada, on destaquen unes zones clarament diversificades.

El barri de la Mercè, situat al districte de Ciutat Vella, comprèn d'una banda la plaça i carrer de la Mercè, el carrer Ample, amb l'afegit de la plaça del Duc de Medinaceli¹ i el passatge del Dormitori de Sant Francesc fins al Portal de la Pau, i per l'altre costat, s'estén fins a la plaça de Sant Sebastià.

L'església de la Mercè és el símbol d'aquest barri, sempre vinculat a la mar, on destaca el passeig Colom anomenat de certa manera romàntica la "façana marítima". Les primeres drassanes de Barcelona, de l'alta edat mitjana, es trobaven al costat de la porta del Regomir, aproximadament entre els actuals carrers de la Fusteria, d'Avinyó, Ample i de la Mercè. La Plaça del Duc de Medinaceli, tancada pel sud pel passeig de

¹ Luis de la Cerda y de la Vega (segle XVI), és comte i senyor de Medinaceli, Cogolludo i Arcos de Jalón. Ducat concedit pels reis Catòlics l'any 1479. Era dels descendents dels Montcada, que havien donat el terreny per a convent va reivindicar aquest terreny.

Colom, aquest fou urbanitzat entre el 1878 i el 1881, en ser enderrocada la muralla de mar, i s'inaugurà arran de l'Exposició Universal del 1888. Finalment, es va remodelar en 1983-1987 per Manuel de Solà-Morales, combina l'espai per a la circulació rodada amb una zona de passeig que connecta la ciutat amb el mar.

3. Context històric i antecedents arqueològics

L'empresa constructora *ESPELSA* està efectuant la renovació de l'antic servei elèctric i la instal·lació un de nou, on es va preveure a la plaça del Duc de Medinaceli, i es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar possibles restes arqueològiques que es poguéssim conservar. Així doncs, l'objectiu principal de l'actuació consistia en identificar qualsevol vestigi arqueològic.

La plaça del Duc de Medinaceli² va ser urbanitzada el 1844 per Francesc Daniel Molina, ocupa el solar de l'antic convent de Sant Francesc (del segle XIII). Envoltada d'edificis senyorials de mitjan s. XIX, hi ha la casa natal de Josep Anselm Clavé (núm. 3), músic creador dels cors formats per grups de treballadors. Al bell mig de la plaça s'alça el monument a l'almirall Galceran Marquet (1851), format per una alta columna coríntia de ferro colat que suporta l'escultura feta amb un model de Damià Campeny, i fosa en el mateix material, usat per primer cop amb funcions monumentals. Intervingueren també en el projecte l'escultor Josep Anicet Santigosa, autor dels tritons del basament, i el fonedor Valentí Esperó.

La plaça del Duc de Medinaceli dintre del districte de Ciutat Vella, forma part de l'anomenat barri de la Mercè, degut a la basílica d'aquest nom. La plaça de la Mercè, a l'est de la del Duc de Medinaceli, actualment és una plaça rectangular construïda l'any 1982, en ser enderrocada tota l'illa de cases que l'ocupava. Sempre va existir una plaça amb aquest nom com a eixamplament del carrer homònim davant de la basílica de la Mercè.

La primera església, acabada el 1267, formava part del convent dels Mercedaris, orde creat a Barcelona entre els anys 1220 i 1235 amb l'ajuda del rei Jaume I. Reformada durant els segles XIV i XV, l'actual fou construïda a partir del 1765 per l'arquitecte Josep Mas i Dordal i l'escultor Carles Grau, que s'encarrega de la decoració

interior i de la façana. Aquestes obres finalitzaren l'any 1775, mentre que l'altar major fou obrat l'any 1794. Un segle després, el 1870, s'afegí a la façana lateral un portal gòtic que procedia de l'església de Sant Miquel (adossada a la Casa de la Ciutat), que havia estat enderrocada el 1868.

El progrés urbà es manifesta essencialment en el creixement de les vilanoves existents, però es notarà també en la creació de nous nuclis i en els transformacions a l'interior del recinte emmurallat. Apareixen vilanoves al voltant del monestir de Santa Anna (1141-1146, de l'orde militar de Sant Sepulcre), del palau de Valldaura (mencionat a partir de 1114), i neix la vilanova anomenada dels Còdols, situada entre l'hospital de Santa Eulàlia i l'alberg de peregrins de Sant Nicolau, a la platja, en la desembocadura de la Riera de Collserola.

El Carrer Ample, precisament, permet de resumir la complexa forma en què es donen les diferències socials a l'espai. En efecte, aquest carrer, considerat un exemple rellevant de via aristocràtica, té en realitat dos trams prou diferenciats: un que s'aproxima a les característiques "nobles" de la plaça de Framenors³, i un altre més assimilable a l'àrea comercial dels Canvis. En aquest segon tram apareixen, però, cases importants, mentre que en el primer queden, a més de les botigues de les cases grans, enclavaments com el dels sellers, davant la Mercè, al bell mig d'una de les zones més aristocràtiques de la ciutat.

4. Metodologia

La mètode de registre de les dades que facilita l'excavació s'inspira en el proposat per E. C. Harris i per A. Carandini (Harris, 1975, 1977, 1979; Carandini, 1977, 1981). Per al registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumen, es realitza una numeració correlativa d'aquests, sota el nom "d'unitats estratigràfiques" (*u.e.*) que individualitza els uns dels altres. Cada *u.e.* es registra en una fitxa en què s'indica: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

² Data d'aprovació: 07/03/1939. Anteriorment, va tenir els noms de Manuel Azaña, Duque de Medinaceli y Barcas.

³ Antigament plaça de Sant Francesc, i després (segle XVI) plaça dels Framenors, per donar-hi davant el convent de franciscans establert allí al segle XIII.

El material gràfic és compost per plantes i seccions que representen la successió estratigràfica i faciliten la comprensió diacrònica de l'evolució dels diferents estrats, i finalment el material fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

5. Motius de la intervenció

Arrel de les obres efectuades per l'empresa *ESPELSA*, per tal de renovar l'antic servei elèctric i instal·lar un de nou, a la plaça del Duc de Medinaceli, en el tram situat més a l'oest, concretament entre els números 5-7, es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar les possibles restes arqueològiques que es poguéssim conservar. Així doncs, l'objectiu principal de l'actuació consistia en identificar qualsevol vestigi arqueològic existent donada la proximitat del convent dels mercedaris de finals del segle XIII⁴.

La present intervenció preveia l'obertura del subsòl mitjançant una rasa. Per la realització d'aquesta es va escollir un procediment mecànic, amb una màquina retro-excavadora giratòria petita per trencar i aixecar el paviment de pedra i la capa de preparació de formigó del carrer, i manual, treballant amb pic i pala, per aconseguir no trencar i resseguir els diferents serveis dels edificis.

6. Descripció dels treballs realitzats

Els dies 21 i 22 de gener de 2003 van començar les tasques de reforç de la xarxa elèctrica a la plaça del Duc de Medinaceli entre els números 5-7. Situat entre els números 7 i 8 hi ha una centraleta elèctrica que calia portar un conjunt de cables elèctrics fins al número 5. Per tal motiu, es portà a terme una canalització en rasa per la instal·lació subterrània de una nova xarxa. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir de l'obertura d'una rasa de 35 m. de llarg, una amplada d'1 m. i 0,70-0,80 m. (4,26 – 4,16 m. s.n.m) de profunditat, que transcorria paral·lela a la línia de façana actual (la façana occidental de la plaça del Duc de Medinaceli, com mostra **la fotografia 4**).

Des d'un principi l'objectiu de l'empresa constructora era obrir d'un cop tota la

⁴ Segons Isidre Clopas (1991, p. 74) una excavació arqueològica en la Plaça de Medinaceli proporcionà abundant material degut a la troballa d'un forn medieval.

rasa, deixant de banda l'opció d'obrir esglaonadament. El paviment del carrer no està format per paviment de rajols sinó per paviment de pedra calcària 0,60 per 0,40 m.

Inicialment entre els números 8 i 7 hi ha instal·lada la centralita elèctrica (anomenada B/T per *FECSA-ENDESA*), on es va realitzar un sondatge d'1 m. per 2,25 m. perpendicular a la façana (**fotografia núm. 1**). L'objectiu era poder aconseguir veure tots els cables elèctrics que sortien de la centralita, i a més veure tots els serveis. Es va posar a la vista la gran quantitat de serveis que anaven paral·lel a la façana. És en aquest sondatge on es va baixar més per poder veure una major quantitat de cables elèctrics, la profunditat màxima va ser d'1,10 m. (cota 3,86 m. s.n.m.)⁵ Els resultats arqueològics van ser negatius, un cop aixecat el paviment de pedra calcària hi ha una preparació del paviment de formigó de 0,20 m i degut als serveis està omplert de sauló.

Després d'aquest sondatge, el propòsit era resseguir un cable elèctric que estava connectat a l'edifici del número 5, just al mig de l'entrada de la porta de l'edifici, que amb una potència d'1 m s'endinsava dintre de l'edifici. Que presumiblement, la rasa estaria omplerta de sauló degut a que la connexió del cable elèctric que s'intentava afegir era un reforç de la xarxa, amb la qual cosa s'intuïa un seguiment arqueològic negatiu degut a que ja va ser obert la mateixa rasa per la col·locació dels diversos serveis de tubs i cables elèctrics.

El sondatge realitzat al núm. 5 de la Plaça del Duc de Medinaceli per veure la connexió amb del cable elèctric de la centralita a l'edifici va demostrar la continuació dels diferents serveis aparegut al sondatge de la centralita, així ho mostra la **fotografia núm. 5**.

Finalment, la rasa de 35 m de llargària (**fotografia núm. 2**) va posar de manifest els resultats negatius arqueològics, degut a la gran quantitat de serveis elèctrics, gas i aigua i la poca potència amb la qual anava instal·lat la nova xarxa elèctrica.

7. Conclusions

Les obres d'instal·lació d'una nova xarxa elèctrica portades a la Plaça del Duc de Medinaceli números 5-7, encarregats per la companyia *FECSA-ENDESA* i realitzats per l'empresa constructora *ESPELSA*, el control i seguiment arqueològic va ser encarregat a

⁵ Cota extreta del plànol topogràfic de l'Ajuntament de Barcelona, a través de la seva pàgina web (www.bcn.es).

l'empresa arqueològica *ATICS S. L.* Degut a la potència de la canalització en rasa per la instal·lació de una nova xarxa elèctrica, tant per la gran quantitat de serveis i a la proximitat d'1 m. a la línia de façana occidental de la plaça del Duc de Medinaceli, els resultats arqueològics han sigut negatius.

Arrel de les obres d'instal·lació de la nova xarxa elèctrica portades a terme per l'empresa *ESPELSA*, es va projectar obrir una rasa de 35 m. de longitud i una profunditat de 0,70-0,80 m. (cotes entre 4,26 - 4,16 m. s.n.m.). L'amplada de la rasa per la instal·lació d'una nova xarxa és 0,60 m., tota aquesta transcorria en paral·lel a la façana en una distància d'1 m.

L'actual intervenció estava dirigida a l'avaluació arqueològica a partir de la rasa per la canalització d'una xarxa elèctrica. Els resultats arqueològics han sigut negatius, per la presència d'una gran quantitat de serveis (gas, llum i aigua) present en tota la rasa. La profunditat de la rasa, salvant els dos sondatges efectuats als extrems han sigut de poca profunditat, tant sols arribant a 0,70-0,80 m. (cotes entre 4,26 – 4,16 m. s.n.m.). De la mateixa manera, en els citats dos sondatges tenien una potència de 1,10 m sent visible una gran quantitat de serveis i omplert amb sauló. Malgrat, els resultats han sigut negatius degut a la potència de la rasa, cal dir que la zona és d'un gran interès arqueològic degut a la importància dels possibles restes arqueològics que poden aparèixer (sector de la necròpolis romana d'època tardana; l'antic barri medieval de Vilanova dels Còdols; l'església i el primer claustre gòtic del convent dels Franciscans).

Així doncs, la rasa per la canalització de la xarxa elèctrica no ha permès documentar cap vestigi arqueològic, i geològicament, tampoc la presència de ningú estrat geològic que no sigui sauló dels serveis (gas, llum i aigua).

8. Bibliografia consultada

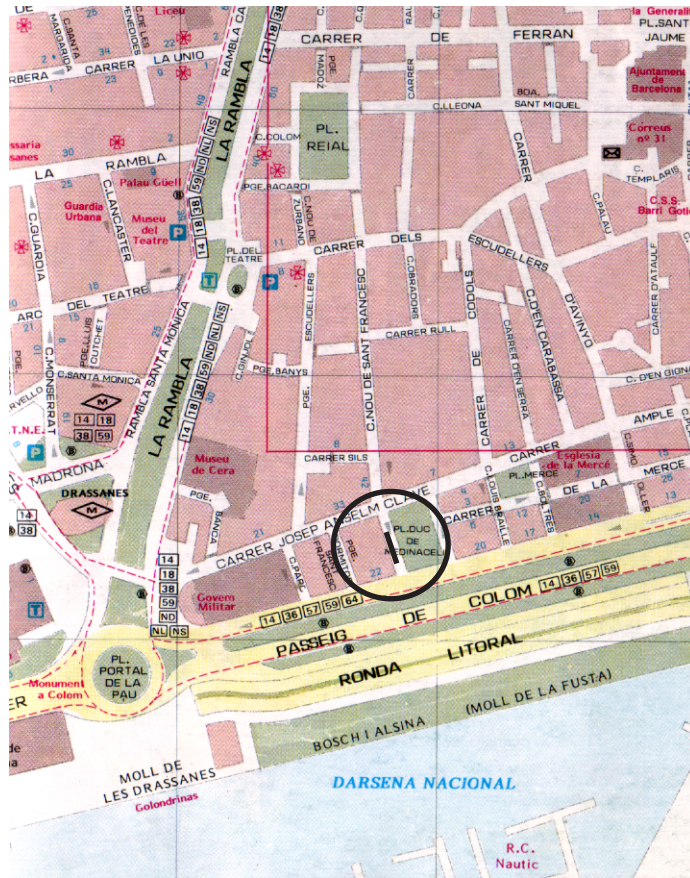
Barral Altet, X. (dir) 2000. *Guia del Patrimoni Monumental i Artístic de Catalunya: Volum 1*. Ed. Pòrtic. Barcelona.

Clopas Batlle, I. 1991. *Ceràmica catalana decorada i terrissa popular*. Fundació d'Història i Art: Roger de Belfort. Barcelona.

Garcia, A.; Guàrdia, M. 1996. *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial*. Ed. La Magrana-Institut Municipal d'Història. Barcelona.

Palet Martínez, J. M. 1995. *Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució el territori entre l'època iberoromana i l'altmedieval segles II-I aC – X-XI dC*. Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona. Barcelona.

Figures 1 i 2: Situació geogràfica

 Seguiment canalització en rasa

PLAÇA DEL DUC DE MEDINACELI

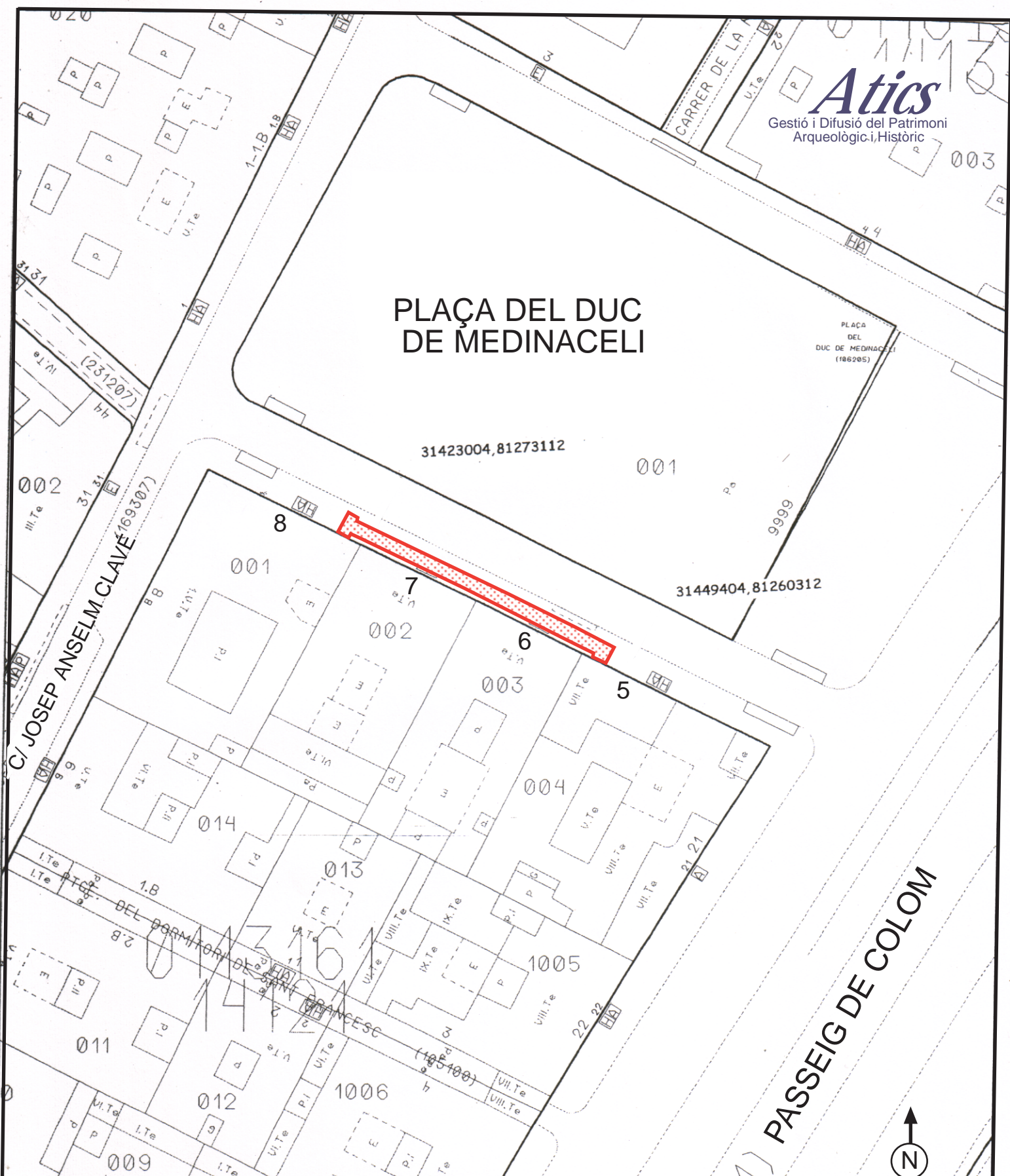

FIG. 3: SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC DE CANALITZACIÓ EN RASA
PER UNA NOVA XARXA ELÈCTRICA
PLAÇA DEL DUC DE MEDINACELI 5-7

E. 1: 500

OBERTURA PER LA CANALITZACIÓ
DE LA XARXA ELÈCTRICA

Institut de
cultura: MUSEU D'HISTÒRIA
DE LA CIUTAT